Ədalət.- 2020.- 27 fevral.- S.5

Bir şəhid ailənin tarixçəsi

Teymur ƏHMƏDOV

Xalqımızın böyük şəxsiyyətlərindən biri olan yazıçı, publisist, həkim, ictimai xadim Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanov 150 il bundan öncə aprel ayında doğulub. Bu böyük şəxsiyyətin 150 illik yubleyinin qeyd edilməsi münasibəti ilə ölkə prezidenti cənab İlham Əliyev Sərəncam imzalayıb. Biz də öz növbəmizdə Nəriman Nərimanovun həyatını, yaradıcılığını, fəaliyyətini geniş araşdıran filologiya elmləri doktoru, professor Teymur Əhmədovun Nərimanovlar ailəsi ilə bağlı kədərli, amma gerçəyin özü olan sənədli əsərini oxucuların diqqətinə təqdim edirik.

(əvvəli ötən saylarımızda)

Siz yalnız özünüzə bel bağlamalısınız, axı, indi beynəlxalq vəziyyət mürəkkəbdir. Siz bütün bunlara hazırsınızmı? Ürəyin istəməyi başqa, ağılla götür-qoy etmək başqa şeydir. Hər şey barədə fikirləş. Amma xahiş edirəm, ağlına gətirmə ki, səni evlənməkdən çəkindirirəm - mən sənin ailəni görməyi çox istəyirəm. İndi özün komandirsən, yəni özünün və öz taleyinin müstəqil sahibisən. Özün qət et, amma fikirləş. Mən sənə yalnız məsləhət verə bilərəm. Uşaqlarınız olacaq, onları tərbiyə edib boya-başa çatdırmaq lazımdır. Bu, böyük işdir.

Nəcəf, hər şeyi götür-qoy et, sonra addım at. Sən yaşda adamların ürəyindəkilər ağlındakılara adətən qalib gəlir. Amma elə etmək lazımdır ki, sonra peşman olmayasan. Texnika təkmilləşir, sən öz üzərində ciddi işləməli, geri qalmamalısan, Nəcəf. Geri qalanları vururlar. Xüsusilə indi, mürəkkəb beynəlxalq şərait adamların öz üzərində xeyli işləmələrini tələb edir. Görünür, hər cür təsadüflərə tam hazırlıqlı olmaq lazımdır. Necə bir dövrdə yaşadığımızı yaxşı bilirsən. Qardaş, çox ağır dövrdür.

Həmişə, hər şeydə mənimlə məsləhətləş, axı, mən sənin doğma ananam, yeganə oğlumu cəmiyyət üçün tərbiyə etməyə bütün gəncliyimi vermişəm. Uğursuzluğunu görmək mənə çox ağır olar. Sənə müvəffəqiyyət arzulayıram, xoşbəxt ol, müstəqil həyatda Vətənə fayda ver. Öpürəm bərk-bərk. Sənin anan".

Nəcəfin evlənmək istəyi

Gülsüm xanımın ana qəlbində sevinclə kədər qarışıq anlaşılmaz duyğu yaratmışdı. Həyəcanla düşünürdü: 22 yaşlı balamın ağlına bu fikir haradan gəlmişdir? O, hökmən Nəcəflə görüşmək, onu bu yoldan çəkindirmək istəyirdi.

Axşam yorğun, qayğılı halda işdən qayıdan Gülsüm xanım dincini almamış Nərimanın iş kabinetinə keçib kresloda əyləşdi. Nərimanın portretinə baxanda qəhərləndi. Başını stolun üstündə - qolları arasına aldı, sakitləşənə qədər tərpənmədi. Sonra durub mətbəxə keçib əl-üzünü yudu, "özünə gəldi", yenidən geri qayıtdı: Nərimanla ürəyində dərdləşdi, qəti fikrə gəldi: Yox, Nəriman razı deyil

Ertəsi gün Nəcəfə teleqram vurdu. Axşam qatarı ilə Lvova yola düşdü.

Qərbi Ukraynanın ən böyük elmi, mədəni mərkəzi Lvov

tarixən qədim, multikultural irsi olan əzəmətli şəhərdir. Burada polyak, alman, yəhudi, rus, avstriyalı və digər millətlərin nümayəndələri yaşayırdı. Geniş küçələrdə rus arxitekturası və Avstriya modernininin stili möhtəşəm binalar üçün tipik olsa da, amma renessans, barokko və klassisizm dövrləri şəhərin arxitekturasında qədərincə təqdim olunmuşdur. Yaşıllığa bürünmüş xiyabanlar və meydanlar, elm, təhsil müəssisələri, kilsələr, muzeylər, opera və teatr binaları əzəməti ilə göz oxşayırdı. Lvov şəhərinin "Avropa tacının mirvarisi", "Kiçik Paris", "Şəhər muzey", "Ukraynanın mədəni mərkəzi" və s. adlanması təsadüfi deyildi.

Gülsüm xanım Lvova gəldiyi ilk günlərdən şəhərə məftun olmuşdu. Muzey və sərgilərdə ukraynalıların, banderlərin tarixi, həyat tərzi, mübarizəsi və mədəniyyəti ilə tanış olurdu.

İstirahət günləri Nəcəf anasını şəhərin görməli yerlərinə gəzintiyə aparır, məlumatlı bələdçilər kimi bildiklərini danışardı. Onlar hərdən opera tamaşalarına, konsertlərə də gedərdilər. Lvovda günləri xoş keçirdi.

Lvov şəhəri 1939-cu ildə Sovetlər Birliyi və Almaniya arasında razılaşma əsasında Polşadan alınıb Sovet Ukraynası tərkibinə daxil edilmişdi. Avropa ölkələri ilə sərhəd zonasına yaxın yerləşən Lvov şəhəri kənarında sovet hərbi bazası yerləşdirilmişdi. Onun ərazisində tank istehsal edən nəhəng zavodda sutka ərzində növbəli iş rejimi yaradılmışdı. Qvardiya baş texnik leytenantı Nəcəf Nərimanov birinci növbədə - səhərdən axşama öz vzvodu ilə tank motorlarını təmir edirdi. O, son dərəcə təşəbbüskar komandir kimi tanınmışdı. Batalyonda motorların əsaslı təmirinin yüksək keyfiyyətlə vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsi onun biliyi, "motorların yonulma və cilalanma üsulu ilə bərpa edilməsinin mürəkkəb növünü təşkil etməsilə" başa gəlirdi. Onun bir neçə səmərələşdirici təklifi bəyənilmişdi.

1941-ci ilin mayından komandir Nəcəf Nərimanovun tank briqadası Lvov hərbi zavodunda səhərdən axşama çalışırdılar. Dairə hərbi komandanlığının əmri ilə təmir işlərini yüksək keyfiyyətlə vaxtından əvvəl yerinə yetirdiyinə görə komandir Nəcəf Nərimanova avqustun birindən ay yarımlıq məzuniyyət və pul mükafatı verilmişdi. Bu xəbər Nəcəfi sevindirdi: anası Gülsüm xanımla Soçi sanatoriyasına müalicəyə, oradan da Moskvaya getməyi düşünürdü.

Ananın sevinci isə yerə-göyə sığmırdı: oğlu Nəcəf Ali Hərbi Akademiyada təhsilini davam etdirəcək. Gülsüm xanım təhsil illəri oğlunun ailə qurmasını məsləhət bilmişdi. Bu, ananın ən böyük arzusu idi.

1941-ci ilin iyun ayının 21-dən 22-nə keçən gecə

- saat 4-də, dan yeri sökülməmiş alatoranda Sovetlər Birliyinin qərbində sərhədboyu top, tank, təyyarə, mərmilərin dəhşətli gurultusu sakitliyi parçaladı, tufan qopardı. Bəşəriyyətin dincliyi, sülh, əmin-amanlıq istəyi ərşə çəkildi.

Alman-faşist qoşunları qəflətən SSRİ-yə qarşı total hücuma keçmişdi.

Cəbhəboyu şəhərlər, qəsəbələr, kəndlər dağıldı, od-alov ərşə bülənd oldu.

İlk həyəcan siqnalı Lvovda yayılanda Nəcəf şirin yuxudan dik atıldı. Paltarlarını geyinə-geyinə Gülsüm xanıma deyirdi: "Müharibə... Təcili ştaba... dalımca gəliblər. Anacan, təcili Moskvaya qayıt, narahat olma, özünü qoru, biz qalib gələcəyik, nigaran olma, salamat qal...".

Gülsüm xanım elə bil ki, onun dediklərini eşitmirdi, həyəcanlı idi. Oğlu Nəcəfi bağrına basıb titrək səslə: "Allah amanatı oğlum, özünü gözlə, məni tək qoyma" - deyə pıçıldadı. İki damcı göz yaşı yanaqlarını islatdı.

Moskvaya çətinliklə qayıdan Gülsüm xanım

donuxub qalmışdı, nə edəcəyini bilmirdi. Moskvada da sərtlik və pərişanlıqla qarşılaşdı. Ana aram tapmırdı. Qulağı radionun səsində, gözü mətbuatda idi. Münəccimlər uca göylərdə kəhkəşan aləmində öz ulduzunu axtaran kimi Gülsüm ana bu qarışıq dünyada gözünün ağı-qarası, təkcə balası Nəcəfin sorağında idi. Elə bil ki, İkinci Dünya müharibəsi, ölkənin dərdi-səri Gülsüm xanımın həyatına çökmüşdü. İstər-istəməz ictimai əmək fəaliyyətini müharibənin tələbinə uyğun qurdu. Sıravi vətəndaş kimi mübarizəyə qoşuldu.

Gülsüm xanım Sovet qadınlarının antifaşist komitəsinin üzvü kimi Moskva radiosundan ingilis qadınlarına müraciət etdi.

***

Səhər dan yeri sökülməmiş Lvov hərbi bazasındakı tank korpusu müdafiə mövqeyi tutmaq üçün geri çəkilmişdi. Nəcəf öz vzvodu ilə ön cəbhəyə göndərilməsi haqqında raport verməmişdi. Batalyon komandiri, qvardiya mayoru Romanov Nəcəfin şəxsi işində yazmışdı: "Nəcəf Nərimanov "ön mövqeyə göndərilməsi barədə dəfələrlə raport verməmişdi. Yalnız özünün təkidli xahişindən və batalyon komandiri kimi mənim şəxsi binagüzarlığımdan sonra ön xəttə göndərilmişdir".

Gülsüm xanım nə edəcəyini bilmirdi

Körpələr evinin Moskvadan Daşkəndə köçürülməsinə ciddi hazırlıq getməsi onun nigaranlığını artırmışdı. İki həftə keçsə də, Nəcəfdən bir xəbər yox idi. Bir gün Gülsüm xanım işdən evə qayıdarkən poçt qutusunda məktub gördü. Bu Nəcəfin cəbhədən ilk məktubu idi. O, dərhal açıb oxumağa başladı:

"Ana, cəbhədən ikinci məktubumdur ki, yazıram. Bilmirəm alacaqsan, ya yox? Lvovdan necə çıxdığından nigaranam. Səhhətin necədir?.. On səkkiz gün ərzində cəbhədə çox şey görmüşəm. Amma indi bir qədər rahatam. Almanların vəziyyəti ağırlaşır. Biz yaxşı müdafiə təşkil etmişik...".

Gülsüm xanımda daxilən bir toxtaqlıq yarandı, pillələri tələm-tələsik çıxıb, qapını açdı. Mənzildə divanın üstündə əyləşib məktubu həyəcanla oxudu, öpdü, köksünə sıxıb, Nərimanovun portretinə baxdı, şükranlıq etdi. Ona elə gəldi ki, Nərimanov onun sevincinə şərikdi, məmnuniyyətlə gülümsəyir.

Nəcəf məktubunda yazmışdı: "Ümumiyyətlə, sakitlikdir. Biz möhkəm müdafiə təşkil etmişik. Çox şadam ki, alman dilini bilirəm, alman əsirləri ilə anlaşıqlı danışıram. Dünən 5 alman əsiri ilə jurnalistin qəzet üçün müsahibəsini tərcümə etdim. Əsirlər şaddırlar ki, onları güllələmirlər...

Onlarla 3 saata qədər söhbət etdim. Hamısı 21, hətta 19 yaşında gənclərdi. Müharibəyə nə üçün gəldiklərini bilmirlər, iki ildir döyüşürlər, cana gəliblər".

1941-ci ilin son aylarında Cənubi-Qərb istiqamətində alman ordusunun sürətli hücumunun uğursuzluğu Adolf Hitler qərargahında ciddi narazılıq doğurmuşdu. 1942-ci ilin əvvəllərindən, cəbhədə qanlı döyüşlər gedirdi.

Düşmən qoşunları Moskvaya doğru can atırdı. Moskvanın müdafiəsi möhkəmləndirilmişdi. Məlumdur ki, bir çox idarə və təşkilatlar Orta Asiya respublikalarının mərkəzi şəhərlərinə köçürülmüşdü. Moskva uşaq evləri və idarə rəhbərləri də, o cümlədən Gülsüm xanım Daşkənd şəhərinə köçmüş burada fəaliyyətini davam etdirirdi. O, Moskvadakı qonşusu və rəfiqəsi Feliks Dzerjinskinin bacısı Yadviqa Edmundovna ilə fəal ictimai işə qoşulmuşdu. Leninqraddan və digər şəhərlərdən Daşkəndə köçürülmüş uşaqların qəbul edilib yerləşdirilməsi komissiyasında çalışırdı.

O, xəstəlik ucbatından Moskvadan köçə bilməyən qonşusu Kuybışevin arvadı Olqa Nikolayevnaya göndərdiyi məktubunda yazırdı: "Daşkənd ikinci Moskva olmuşdur. Burada xeyli moskvalı vardır. İşim çoxdur. Nə gecəm var, nə gündüzüm. Uşaqlarla məşğul oluram. Müqəddəs işdir. Adam körpələrə baxanda ürəyi ağrıyır. Bu tifillərin günahı nədir? Nə qədər əziyyət çəkmişlər, əzab görmüşlər. Ölkə bu dəhşəti heç bir vaxt unutmayacaqdır".

Gülsüm xanımın Nəcəflə əlaqəsi beş ay idi ki, kəsilmişdi. Cəbhədən ürəkaçan xoş xəbərlər eşidilmirdi. Gülsüm xanımın SSRİ Xalq Müdafiə Komissarlığına göndərdiyi teleqramlar əsasında Ordu siyasi idarələrinin axtarışları da nəticə verməmişdi. Ana sıxıntı və iztirablar mənqənəsində idi.

(ardı olacaq)